

“Milletimiz çok büyük acılar, mağlubiyetler, facialar görmüştür. Bütün olanlardan sonra yine bu topraklarda bulunuyorsa bunun temel sebebi şundandır: Çünkü Türk çiftçisi bir eliyle kılıcını kullanırken diğer elindeki sabanla topraktan ayrılmadı. Eğer milletimizin büyük çoğunluğu çiftçi olmasaydı, biz bugün dünya yüzünde bulunmayacaktık.”

Mustafa Kemal ATATÜRK

SUNUŞ

Tarım; stratejik bakış açısıyla ele alınması gereken ekonomik, sosyal ve kültürel bir faaliyet alanıdır. Globalleşmeyle birlikte ülkemiz tarım sektörünün daha kaliteli ve verimli tarımsal üretim yapar hale gelmesi, daha iyi gelir düzeyine kavuşabilmesi ve dünya ile rekabet edebilmesi için, üretim sürecinde, kaynakların etkin kullanımı büyük önem taşımaktadır.

Dünyada son yıllarda sağlıklı gıda tüketimine olan ilginin artmasıyla birlikte, tarımsal üretimin çevre ve insan sağlığına zarar vermeyecek şekilde, doğru teknikler kullanılarak yapılması ihtiyaç olmuştur. Biz de Bakanlık olarak, tarımının ekonomiye olan katkısını artırmak amacıyla sektörün yapısal sorunlarını çözecek politikaları belirlemek ve bunları hayata geçirmek için, tarımsal desteklemeleri; kalite, sağlık, verimlilik ve kırsal kalkınmayı esas alacak şekilde yeniden düzenledik.

Sözünü ettiğimiz düzenlemelere paralel; tarımsal kaynakların ve problemlerin belirlenmesi, kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması, tarımın çevre, sanayi, turizm gibi diğer sektörlerle ilişkilerinin değerlendirilmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunması için il ve bölge Master Planları hazırlanmaktadır. Sahip olduğumuz tarımsal kaynakların tespiti, geliştirilmesi ve amacına uygun kullanımı için yapacağımız planlama çalışmalarını, kaynakları kullananlarla beraber yapmamız başarıya giden yolda önemli bir adımdır.

Master planlar; yerel kurum ve kuruluşlar ile üniversite, sivil toplum örgütleri ve özel sektör temsilcilerinin katılımları sağlanarak, tarımın kısa, orta ve uzun vadeli kalkınma faaliyetlerinin planlanmasına, problemlerin çözüm yollarının yerinden ve doğru bir şekilde ortaya konulmasına ve uygulanmasına rehberlik etmektedir.

Böylece, tarımsal plânlama yerelleşmekte ve kırsal alanda yaşayan halkımızın yaşam standardını yükseltecek en uygun çözümler üretilmektedir.

Bu kapsamda hazırlanan ve yatırımcılara rehberlik edecek olan Bitlis Tarım Master Plânı'nın, ilin kalkınmasına katkı sunarak, yöre halkının gelirlerini artıracak sonuçlar ortaya çıkaracağına inanıyor, plânın hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Mehmet Mehdi EKER

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı

SUNUŞ

Dünyadaki nüfus artışı ve buna bağlı olarak tarım ürünlerine olan talebin yoğunluğu; bitkisel ve hayvansal üretimin, konvansiyonel üretim şeklinde yapılmasına neden olmuştur.

Bir ülkede toprak ve su kaynaklarının rasyonel bir şekilde kullanılması gelişmişliğin en önde gelen temel ilkelerinden biridir. Ulusal kaynakların, sosyal ve ekonomik faydayı maksimum düzeyde sağlayacak şekilde geliştirilmesi, iller ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının en aza indirilmesi, ülkelerin başlıca ekonomik hedeflerindendir.

Ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal politikaların, birbirine olan etkilerinin de dikkate alınması suretiyle tarım sektörünün, milli gelir, istihdam, dış ticaret, tarıma dayalı sanayileri destekleme ve tüketim harcamalarındaki payı ile stratejik temel ihtiyaç maddeleri üreten bir sektör olarak desteklenmesi gerekmektedir. Tarım sektörü kırsal kesimde önemli bir istihdam kaynağı olarak da önem arz etmektedir.

Ülkemiz ekonomisinde her ne kadar sanayi sektörü etkin bir rol alsa da artan dünya nüfusu ve beslenme ihtiyacının karşılanması en önemli problem olarak önümüzde durmaktadır. Tarım sektöründeki verimlilik düzeyinin artırılması, yalnız ülke insanların beslenmesinde yürüteceği etkin görev yanında, ülkemizin ekonomik gelişme trendinin artırılmasında da çok önemli bir işleve sahip olacaktır.

Tarım Master plânında, yerel düzeydeki tarımsal plânlamanın pratik yapılabilirliğinin gösterilmesinin yanında, tarımsal politikada benimsenen “kendi kendine yeterlilik” ilkesi de temel politika olarak benimsenmiştir. Uygulanacak tarım politikaları doğrultusunda dengeli, sürdürülebilir ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik altyapının oluşturulması temel amaçtır. İlimizde, bu çerçevede ülke ekonomisine kısa sürede katkı sağlayacak projelere öncelik verilecektir.

Hazırlanan Master plân, Ülkemizde artan nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesinin sağlanması, ihracatta mukayeseli üstünlüğe sahip olduğumuz ürünlerde üretimin artırılması, tarımsal ve hayvansal ürünlerde verimliliğin artırılması, üretici gelirinin yükseltilmesi ve kamu kaynaklarının rasyonel olarak kullanılması, ilin tarımına uzun vadeli yol göstermesinin yanında orta ve kısa vadelerde kalkınma faaliyetlerinin plânlanmasına ve uygulanmasına da rehberlik edecektir.

İlimizin refah düzeyini artırmaya yönelik olarak hazırlanan ve İlimizin tarımsal ihtiyaçları ile bunların çözüm yollarının ortaya konulmaya çalışıldığı “ Bitlis Tarım Master Plânının” müteşebbislere yol gösterici ve faydalı olmasını temenni ediyorum.

Nurettin YILMAZ
Bitlis Valisi

SUNUŞ

Tarım Master Planının amacı; tarımsal kaynakların belirlenmesi (toprak, su, ekoloji, işgücü ve teknik bilgi düzeyi), kısıtların ortaya konulması (üretim tekniği, örgütlenme, yatırım gereksinimi, işgücü ve pazarlama problemleri vb), tarımsal kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek tarımda verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması, ürün arzında sürekliliğin sağlanması; tarımın çevre, sanayi, turizm gibi diğer sektörlerle ilişkilerinin belirlenmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunması olarak ifade edilebilir.

Plânsız ve programsız şekilde yapılan çalışmalarda başarıya ulaşmak zordur. Tarım sektörü gibi çeşitli sorunları olan büyük bir üretim alanında, plânsız hareket edilmesi günümüzde hiç düşünülemez. Plânsız bir şekilde ne dünya pazarıyla rekabet edilebilir, ne de ülke içerisindeki ihtiyaçlar karşılanabilir. Hazırlanan plânların hedeflerine ulaşabilmesi için beşeri ihtiyaçları ilgilendiren ekonomik, sosyal veya teknik içerikli tüm tarımsal sorunlar dikkate alınmalıdır. Söz konusu problemlerin çeşitliliği sebebiyle, tarım kesiminde ki üretim faktörlerinden en rasyonel bir şekilde yararlanmak için tarım ürünlerinin üretimini plânlamak ve düzenlemek gerekmektedir. Kırsal kesimde yaşayan ve tarım sektöründen geçimini sağlayanların her türlü gereksinimini karşılayabilmek için çözüm yolları arayarak, milli ekonominin kalkınmasını amaç edinerek, tarımının payını artırıcı önlemlerin alınması gerekmektedir.

Tarım master plânların hazırlanması ile gündeme gelen en önemli değişiklik, plânların “Aşağıdan-Yukarı Yönetimi” ile ilimiz düzeyinde, mevcut kaynakların, fırsatların ve hedeflerin belirlenerek sorun ve çözüm önerilerinin tespiti ve bir anlamda, bölgesel kalkınma programlarına esas teşkil edecek olmasıdır.

Tarım sektörü, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye için de stratejik öneme sahip bir sektördür. Avrupa Birliğine uyum sürecinde, ülkemiz dünya pazarlarında rekabet edebilecek, verim ve kalitesi yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörüne sahip olmak zorundadır.

Bu amaçla hazırlanan Bitlis İli Tarım Master Plânı, gerek kamu ve özel sektör ve gerekse uluslararası yatırıma, hizmet imkânı verebilecek bir kılavuz niteliğindedir. Master plân, tarımsal ve kırsal kalkınma çabalarında karar alıcılar için yol gösterici olmasının yanında, özel sektör için de ilimizde karlı yatırım alanlarının ortaya konulmasında fayda sağlayacaktır. Böylece sınırlı kaynakların daha etkin ve verimli kullanılması sağlanarak, yöremiz insanının öncelikli sorunlarına yönelik tedbirler alınacak ve yaşam standartlarının yükseltilmesine katkıda bulunulabilecektir.

İl Müdürlüğümüzce yoğun çalışmalar neticesinde hazırlanan bu kitabın, ilimiz tarımı için faydalı bir kaynak olacağını, ilgili sektörlerin yatırımlarına öncülük edeceğini ve Bitlis’te tarım ve tarıma dayalı sanayi entegrasyonunun gerçekleşmesine vesile olacağını ümit ederim.

Bu duygu ve düşüncelerle, Bitlis İli Tarım Master Plânı’nın hazırlanmasında emeği geçen Master Plânı hazırlama ekibine, İl ve İlçe Müdürlüğümüz personellerine, değerli katkılarını bizden esirgemeyen sivil toplum kuruluşlarına, diğer kurum ve kuruluşların personel ve yetkililerine teşekkür ederim.

Bülent KORKMAZ

İl Gıda Tarım Hayvancılık Müdürü

İÇİNDEKİLERSayfa No

Çizelge ve Tablolar

Grafikler

Kısaltmalar

BÖLÜM 1. GİRİŞ 1

1.1. Tarımsal Master Planının amacı 1

BÖLÜM 2. PLANLI KALKINMA VE TARIM 1

2.1 Tarımsal Planlama Süreci 1

2.2. Politika Çerçevesi 2

2.2.1 Türk Tarım Politikasının Gelişimi 2

2.2.2. Uluslararası Tarım Politikasının Ulusal Tarım Politikalarına Etkileri 3

2.2.3 VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı 'nda Tarım 4

2.2.3.1. Mevcut Durum 4

2.2.3.2. Amaçlar, İlkeler ve Politikalar 5

2.2.3.3. Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler 7

2.3 Tarımsal Kalkınmanın Gereklilikleri 7

2.4 Mevcut Plan ve Programlar 8

2.4.1 Türkiye Hayvancılık Stratejisi Raporu 8

2.4.2 Ulusal Ormancılık Programı 8

2.4.3 Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca Yürütülen Projeler 8

BÖLÜM 3. İLİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE MEVCUT DURUMU

3.1.İlin Coğrafi Yerleşimi ve Özellikleri 9

3.2. Topografya 10

3.2.1.Dağlar 10

3.2.2.Ovalar 11

3.2.3 Platolar-Yaylalar 11

3.2.4.Akarsular 11

3.2.5.Göllerimiz 11

3.2.5.1. Vangölü 11

3.2.5.2. Nazik Gölü 12

3.2.5.3. Nemrut Krater Gölü 13

3.2.5.4. Arin Gölü 14

3.2.5.5. Aygır Gölü 14

3.3. Nüfus Yapısı 14

3.4. Ulaşım 14

3.4.1 Karayolu Ulaşımı 15

3.4.2. Demiryolu ve Göl Ulaşımı 15

3.5.İklim Durumu 15

3.6.Bitki Örtüsü 18

3.7.Tarıma Genel Bakış 18

3.7.1. Vangölü Havzası 21

BÖLÜM 4. TARLA BİTKİLERİ MASTER PLANI

4.1. Tarla Bitkileri ve Üretimleri	24
4.2. Dünyada Tarla Bitkileri Üretim	24
4.3. Türkiye'de Tarla Bitkileri Üretimi	26
4.4. Bitlis'te Tarla Bitkileri Üretimi	27
4.4.1. Tahıllar	29
4.4.1.1. Buğday	29
4.4.1.1.1. Dünyada Buğday Üretimi	29
4.4.1.1.2. Türkiye'de Buğday Üretimi	31
4.4.1.1.3. Bitlis ilinde Buğday Üretimi	32
4.4.1.1.4. Bitlis'te Yetiştirilen Buğday Çeşitleri	35
4.4.1.1.4.1. Bezostaja-1	35
4.4.1.1.4.2. Pehlivan	36
4.4.1.1.4.3. Gerek-79	36
4.4.1.1.4.4. Karakılçık	37
4.4.1.2. Arpa	38
4.4.1.2.1. Dünyada Arpa Üretimi	38
4.4.1.2.2. Türkiye'de Arpa Üretimi	40
4.4.1.2.3. Bitlis'te Arpa Üretimi	41
4.4.1.2.4. Bitlis'te Yetiştirilen Arpa Çeşitleri	43
4.4.1.2.4.1) Kral-97	43
4.4.2. Çayır Mera ve Yem Bitkileri	43
4.4.2.1. Çayır, Mera ve Yaylaklar	43
4.4.2.1.1. Dünya Meralarının Durumu	43
4.4.2.1.2. Türkiye Meralarının Durumu	44
4.4.2.1.3. Bitlis'te Mevcut Durum	45
4.4.2.1.3.1. Tespit, Tahdit ve Tahsis Çalışmaları	45
4.4.2.1.3.2. Islah ve Amenajman Çalışmaları	45
4.4.2.1.3.3. Otlatma Planları	46
4.4.2.2. Yem Bitkileri Yem Bitkileri	46
4.4.2.2.1. Türkiye'de Yem Bitkileri Üretimi	46
4.4.2.2.2. Bitlis'te Yem Bitkileri Üretimi	47
4.4.2.2.2.1 Yonca Üretimi	48
4.4.2.2.2.2. Korunga Üretimi	50
4.4.2.2.2.3. Fiğ Üretimi	53
4.4.2.2.2.4. Mısır Üretimi	53
4.4.2.3. Yemelik Baklagiller	53
4.4.2.3.1. Yemelik Baklagillere Genel Bakış	53
4.4.2.3.1.1. Nohut	55
4.4.2.3.1.1.1. Bitlis İli Nohut Üretimi	56
4.4.2.3.1.2. Kuru Fasulye	57
4.4.2.3.1.2.1. Bitlis'te Kuru Fasulye Üretimi	58
4.4.2.4. Nişasta ve Şeker Bitkileri	61
4.4.2.4.1. Patates	61
4.4.2.4.1.1. Dünya ve Türkiye'de Patates Üretimi	67
4.4.2.4.1.2. Bitlis'te Patates Üretimi	69

4.4.2.4.2. Şeker Pancarı	73
4.4.2.4.2.1. Dünya ve Türkiye Şeker Pancarı Üretimi	78
4.4.2.4.2.2. Bitlis İli Şekerpancarı Üretimi	79
4.4.2.4.3. Bitlis İli Tütün Üretimi	82

BÖLÜM 5. MEYVECİLİK MASTER PLANI

5.1. Dünyada Meyve Üretimi	85
5.2. Türkiye’de Meyve Üretimi	85
5.3. Bitlis’te Meyvecilik	87
5.3.1. Ceviz Üretimi	87
5.3.1.1. Türkiye’de Ve Dünya’da Ceviz Yetiştiriciliğinin Durumu	87
5.3.1.2. Bitlis’te Ceviz Üretimi	88
5.3.2. Elma Üretimi	94
5.3.2.1. Türkiye Ve Dünyada Elma Yetiştiriciliğinin Önemi	94
5.3.2.2. Bitlis’te Elma Üretimi	95
5.3.2.3. Mevcut Çeşitler	97
5.3.3. Armut Üretimi	98
5.3.3.1. Türkiye’de ve Dünyada Armut Üretimi	98
5.3.3.2. Bitlis’te Armut Üretimi	99
5.3.3.3. Mevcut Çeşitler	100
5.3.4. Kiraz Üretimi	101
5.3.4.1. Türkiye’de ve Dünya’da Kiraz Üretimi	101
5.3.4.2. Bitlis’te Kiraz Üretimi	101
5.3.4.3. Mevcut Çeşitler	103
5.3.5. Bitlis’te Yetiştirilen Diğer Meyve Çeşitleri	105
5.3.5.1. Fındık	105
5.3.5.2. Üzüm	105
5.4. Meyvecilik Sektöründe Pazarlama	106
5.5. Tarımsal Desteklemeler	108
5.5.1. Bakanlık Tarafından Uygulanan Destekler	108
5.6. Hedefler Ve Stratejilerin Oluşturulması	110
5.6.1. Hedefler	110
5.6.2. Stratejiler	111
5.7. Proje Ve Programların Belirlenmesi	112

BÖLÜM 6. SEBZECİLİK MASTER PLANI

6.1. Sebzecilik Master Planının Amacı	114
6.2. Planlamanın Kapsamı	114
6.3. Sebze Tarımı	114
6.4. Türkiyede Sebze Üretimi	114
6.5. Sebze Tohumu Üretim ve Temini	115
6.6. Bitlis İlinde Sebze Üretimi	116

6.6.1. Domates Üretimi	116
6.6.2. Biber Üretimi	118
6.6.3. Hıyar Üretimi	119
6.6.4. Patlıcan Üretimi	120
6.6.5. Taze Fasulye Üretimi	122
6.6.6. Beyaz Lahana Üretimi	123
6.6.7. Karpuz Üretimi	124
6.6.8. Kavun Üretimi	125
6.7. Sebze Üretiminde Alternatif Teklifler	126
6.7.1. Organik Tarım	126
6.7.1.1. Dünyada Organik Tarım	127
6.7.1.2. Türkiye’de Organik Tarım	127
6.7.1.3. Bitlis’te Organik Tarım	132
6.7.2. İyi Tarım Uygulamalar (GAP : Good Agricultural Practices)	132
6.7.2.1. Türkiye’de iyi Tarım Uygulamaları	133
6.7.2.2. Bitlis’te iyi Tarım uygulamalar	133
6.7.3. Topraksız Tarım	140
6.7.3.1. Türkiye’de ve Bitlis’te Topraksız Tarım	141
6.7.4. Sözleşmeli Üretim	141
6.8. Gıda Güvenliği, Kalıntı Ve İzlenebilirlik	143
6.8.1. Gıda Güvenliği ve Güvenli Gıda	143
6.8.2. İlimizde Tarımsal Üretim ve Gıda Güvenliği Konusundaki Mevcut Durum	144
6.8.3. Kalıntı İzleme Projesi	149
6.8.4. İyotlu Tuz Denetim Hizmetleri	149
6.8.5. Gıda Güvenliğine Yönelik Çalışmalar	150
6.9. Tarımsal Kaynaklı Çevre Kirliliği	150
6.9.1. Kimyasallar	150
6.9.2. Üretim ve Ambalaj Atıkları	151
6.10. Tarımsal Örgütlenme	152
6.10.1. Üretici Birlikleri, Kooperatifler ve Ziraat Odaları	152
6.11. Tarımsal Destekler	153
6.12. Devlet Destekli Tarım Sigortaları (TARSiM)	154
6.13. Tarımsal Yayım	155
6.14. Problemler, Kısıtlar Ve Çözüm Önerileri	158
6.14.1. Sosyo-Ekonomik Problemler	158
6.14.2. Doğal Kaynak Problemleri.....	158
6.14.3. Çevresel Problemler	158

BÖLÜM 7. HAYVANCILIK MASTER PLANI

7.1. Büyükbaş Hayvancılığa Genel Bakış	160
7.1.1. Hayvan Soylarının Islahı.....	160
7.1.2. Otlakların Islahı	161
7.1.3. Besi ve Ahır Hayvancılığı.....	161
7.2. Tarım ve Hayvancılık Politikaları	161
7.3. Hayvan Hastalık Ve Zararlıları İle Mücadele Çalışmaları ...	162
7.4. Hayvancılık Örgütleri.....	164
7.4.1 Kooperatifler.....	165
7.4.2. Mesleki Örgütler	166

7.4.3. Diğer Tarımsal Amaçlı ve Gönüllü Organizasyonlar	166
7.4.4. Birlikler	166
7.5. Hayvansal Ürünlerde Pazarlama	167
7.5.1. Et ve Et Ürünleri Pazarlaması	167
7.5.2. Süt ve Süt Ürünleri Pazarlaması	168
7.6. Bitlis'te Büyükbaş Hayvancılıkta Mevcut Durum	170
7.7. Büyükbaş Hayvancılıkta Hedefler ve Stratejiler.....	172
7.8. Bitlis'te Küçükbaş Hayvancılıkta Mevcut Durum.....	177
7.8.1. Küçükbaş Hayvancılık Sektöründe Örgütlenme	179
7.8.2. Küçükbaş Hayvancılık Sektörünün Problemleri.....	180
7.9. Hedef ve Stratejiler	181
7.9.1. Koyun Islah Stratejisi.....	181
7.9.2. Keçi Islah Stratejisi	181
7.9.3. Mer'a Islahı ve Beslenme Stratejileri.....	181
7.9.4. Sağlık Koruma ve Hastalıklarla Mücadelede Stratejileri	181

BÖLÜM 8. BİTLİS İLİ ARICILIK MASTER PLANI

8.1. Arıcılığın Tarım İçindeki Önemi	184
8.2. Türkiye'de ve Dünyada Arıcılık	185
8.3. Arıcılığın Ülke Ekonomisindeki Yeri Ve Önemi	186
8.4. Arıcılığın İnsan Sağlığı Yönünden Önemi	186
8.5. Bitlis İlinde Arıcılık.....	187
8.5.1. Bal Pazarlama Kanalı	190
8.5.2. Bitlis İlinde Arı Irkları	191
8.5.2.1. Kafkas Arısı	191
8.5.2.2. Karniyola Arısı	192
8.5.2.3. Anadolu Arısı (Apis mellifera anatoliaca)	193
8.6. Örgütler	193
8.7. Desteklemeler.....	194
8.8. Hedefler ve stratejiler	195

BÖLÜM 9. SU ÜRÜNLERİ MASTER PLANI

9.1. Giriş	197
9.2. Avcılıktan Sağlanan Üretim	197
9.2.1 Ülkemizde Avcılıktan Sağlanan Üretim	197
9.2.2. Av Filosu ve Donanımı	198
9.2.2.1. Av Filosu	198
9.2.2.2. Balık Ağları	198
9.2.2.3. Su Ürünleri Kontrol Sistemleri.....	198
9.3. Uluslararası Balıkçılık İlişkileri.....	199
9.4. Dünya ve AB Ülkelerinde Avcılık	199
9.5. Plan Döneminde Sektörde Beklenen Gelişmeler	200
9.6. Su Ürünleri Yetiştiriciliği 201	
9.6.1. Dünyada ve Ülkemizde Su Ürünleri Yetiştiriciliği201	
9.6.2. Bitlis İli Su Ürünleri Yetiştiriciliği ve Potansiyeli 202	

- 9.7. Su Ürünleri ve Çevre**202
- 9.8. Sorunlar ve Çözüm Önerileri** 203
 - 9.8.1. Sorunlar203
 - 9.8.2. Çözüm Önerileri204

BÖLÜM 10. PROBLEMLER VE KISITLAR205

- 10.1. Problemler ve Kısıtlar** 205
 - 10.1.1. Sosyo- Ekonomik Problemler** 205
 - 10.1.1.1. Göç205
 - 10.1.1.2. Eğitim 205
 - 10.1.1.3. Öz Sermaye Yetersizliği205
 - 10.1.1.4. Gelir Düşüklüğü 205
 - 10.1.2. Üretim Problemleri** 206
 - 10.1.2.1. Hayvansal Üretim 206
 - 10.1.2.2. Bitkisel Üretim 207
 - 10.1.2.3. Organik Tarım Problemleri 207
 - 10.1.2.4. Su Kaynakları ve Sulama Problemleri 208
 - 10.1.2.5. Yayım Hizmetlerindeki Problemler 208
 - 10.1.2.6. Örgütlenme Problemleri 209
 - 10.1.2.7. Pazarlama problemleri 209

BÖLÜM 11. AMAÇLAR VE STRATEJİLER 211

- 11.1. Amaçların Belirlenmesi ve Uygun Stratejilerin Geliştirilmesi** 211
 - 11.1.1.Amaçlar** 211
 - 11.1.2. Fırsatlar** 211
 - 11.1.2.1. Hayvancılık Potansiyeli 211
 - 11.1.2.1.1.Küçükbaş Hayvancılık Potansiyeli 211
 - 11.1.2.1.2 Büyükbaş Hayvancılık Potansiyeli 212
 - 11.1.2.1.3 Arıcılık Potansiyeli 212
 - 11.1.2.1.4 Su Ürünleri Potansiyeli 213
 - 11.1.2.1.5 Bitkisel Üretim Potansiyeli 213
 - 11.1.2.1.6 Organik Tarım Potansiyeli 214
 - 11.1.3. Stratejiler** 214
 - 11.1.3.1. Tarımsal Verimliliğin Arttırılması Stratejisi 214
 - 11.1.3.2. Tarımsal Gelirin Artırılması Stratejisi 215
 - 11.1.3.3. Gıda Güvenliğinin Sağlanması Stratejisi 215
 - 11.1.3.4. Sürdürülebilir Tarım Stratejisi 215
 - 11.1.3.5. Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi 215

ÇİZELGELER VE TABLOLAR

Tablo No	Konusu	Sayfa No
Çizelge 1.	Uzun Yıllar Ortalama ve En Yüksek - En Düşük İklim Verileri.....	17...
Çizelge 2.	Bitlis İli Arazi Dağılımı.....	19
Çizelge 3.	Tarım Alanlarının Kullanış Amaçlarına Göre Dağılımı (2010).....	20...
Çizelge 4.	Tarla Bitkilerinin Dünyada Ekiliş Alanları ve Üretim Miktarları (2009)25	
Çizelge 5.	Dünyada En Çok Tahıl Üreten İlk 5 Ülke (2009).....	25...
Çizelge 6	Türkiye Tarla Bitkileri Ekim Alanları (2010).....	26
Çizelge 7.	2010 Yılı itibariyle Bitlis'te Tarla Bitkileri Ekim Alanları ve Üretim Miktarları.....	27.....
Çizelge 8.	Yıllara Göre Dünyada Buğday Ekiliş Alanı, Üretimi ve Verimi.....	29
Çizelge 9.	Buğdayda Dünyada ilk 5 Ülke (2009).....	30
Çizelge 10.	Türkiye'de Buğday Çeşitlerinin Yıllara Göre Kıyaslanması.....	31
Çizelge 11.	Türkiye'de En Çok Buğday Üreten İlk 5 İl (2010).....	31
Çizelge 12	Bitlis İli Buğday Ekiliş Alanları, Üretim Miktarları ve Verim.....	33
Çizelge 13.	Dünya Arpa Üretimini Yıllara Göre Durumu.....	38
Çizelge 14.	Arpa Üretiminde Dünyada İlk 5 Ülke (2009).....	39
Çizelge 15.	Türkiye'de Arpa Çeşitlerinin Yıllara Göre Kıyaslanması.....	40
Çizelge 16.	Türkiye'de En Çok Arpa Üreten İlk 5 İl (2010).....	40
Çizelge 17.	Bitlis İli Arpa Ekiliş Alanları, Üretim Miktarları Ve Verim.....	41
Çizelge 18.	Bazı Ülkelerin Çayır Mera Alanları (Milyon Ha).....	44
Çizelge 19.	Yıllara Göre Türkiye Geneli Mera Islah ve Amenajman Projeleri.....	45
Çizelge 20.	Bitlis İli Mera ve Yaylakları 2010 Yılı Otlatma Başlama ve Bitiş Tarihleri46	
Çizelge 21.	Türkiye Yem Bitkileri Ekiliş Alanları (Ha).....	47
Çizelge 22.	Bitlis İli Yem Bitkileri Ekiliş Alanları (Da).....	47
Çizelge 23.	Bitlis İli Yonca Ekiliş Alanı(da) ve Üretim Miktarı(ton).....	48
Çizelge 24.	Bitlis İli Korunga Ekiliş Alanı(da) ve Üretimi Miktarı(ton).....	51
Çizelge 25.	Bitlis İli Nohut Ekiliş Alanları ve Üretim Miktarları.....	56
Çizelge 26.	Bitlis İli Fasulye(kuru) Ekiliş Alanları, Verim Ve Üretim Miktarları	59
Çizelge 27.	Dünyada ve Türkiye'de Patates Ekiliş Alanı, Verim ve Üretim Miktarları	68
Çizelge 28.	Bitlis İli Patates Ekiliş Alanı, Verim ve Üretim Miktarları	70

Çizelge 29.	Dünya ve Türkiye Şekerpancarı Ekiliş Alanı, Üretimi ve Verimi.....	79
Çizelge 30.	Bitlis İli Şekerpancarı Ekiliş Alanı, Üretimi ve Verimi	80
Çizelge 31.	Bitlis İli Tütün Üretim Alanları(da)	83
Çizelge 32.	Bitlis İli Alternatif Ürün Projesinden Yararlanan Üretici Sayısı ve Ekim Alanları	83
Çizelge 33.	Dünya Meyve Üretimi(FAO).....	85
Çizelge 34.	Bitlis- Türkiye Meyve Üretim Miktarları (2010).....	86..
Çizelge 35.	100 gr Yerli Cevizin İhtiva Ettiği Besin Değerleri.....	90
Çizelge 36.	Bitlis Ceviz Yetiştiriciliği.....	92
Çizelge 37.	Bitlis İl ve İlçelerinde 2010 yılı verilerine göre Ceviz Yetiştiriciliği.....	93
Çizelge 38.	Bitlis Elma Yetiştiriciliği.....	95.....
Çizelge 39.	Bitlis İl ve İlçelerinde 2010 yılı verilerine göre Elma Yetiştiriciliği.....	96
Çizelge 40.	Bitlis Armut Yetiştiriciliği.....	99
Çizelge 41.	Bitlis Kiraz Yetiştiriciliği.....	102
Çizelge 42.	Bitlis İl ve İlçelerinde 2010 yılı verilerine göre Kiraz Yetiştiriciliği...	102
Çizelge 43.	Çiftçi Kayıt Sistemi Ve Sisteme Bağlı Desteklemeler.....	110
Çizelge 44.	Bitlis İlinde Sebze Üretim Alanları.....	116
Çizelge 45.	Yıllara Göre Bitlis İli Domates Üretim Alanları ve Miktarları (Ton/Da).....	117
Çizelge 46.	Yıllara Göre Bitlis İli Biber Üretim Alanları ve Miktarları (Ton/Da).....	118...
Çizelge 47.	Yıllara Göre Bitlis İli Hıyar Üretim Alanları ve Miktarları (Ton/Da)...	119
Çizelge 48.	Yıllara Göre Bitlis İli Patlıcan Üretim Alanları ve Miktarları (Ton/Da)...	121
Çizelge 49.	Yıllara Göre Bitlis İli Fasulye(Taze) Üretim Alanları ve Miktarları (Ton/Da)	122)
Çizelge 50.	Yıllara Göre Bitlis İli Lahana(Beyaz) Üretim Alanları ve Miktarları (Ton/Da)	123
Çizelge 51.	Yıllara Göre Bitlis İli Karpuz Üretim Alanları ve Miktarları (Ton/Da)	124
Çizelge 52.	Yıllara Göre Bitlis İli Kavun Üretim Alanları ve Miktarları (Ton/Da)	125
Çizelge 53.	2004 Yılında En Çok İhracatı Yapılan Ürünler	128
Çizelge 54.	2004 Yılında En Çok İhracat Yapılan Ülkeler.....	129
Çizelge 55.	Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Tarafından İyi Tarım Uygulamalarında Yetkilendirilen Kuruluşların listesi.....	134

Çizelge 56.	İlimizde Gıda Üretim Yerleri Denetimi.....	145
Çizelge 57.	2011 Yılında Gıda Sicili/İşletme Kayıt Belgesi Verilen İşletmeler.....	146
Çizelge 58.	2011 Yılında Gıda Sicili/İşletme Kayıt Belgesi İptal Edilen İşletmeler.....	146
Çizelge 59.	2011 Yılı Bitlis İli Gıda Satış Ve Toplu Tüketim Yerleri.....	147
Çizelge 60.	Bitlis İli Ziraat Odaları	153
Çizelge 61.	Yıllar İtibari İle Tarımsal Desteklemeler.....	153
Çizelge 62.	Bitlis İl Müdürlüğü Tarafından Yürütülen Eğitim Çalışmaları (2011).....	158
Çizelge 63.	Hastalık Çıkan ve Sönen Mihrak Sayılar.....	162
Çizelge 64.	Hayvan Hastalık ve Zararlılar ı İle Mücadele Çalışma Sonuçları (2010).....	163
Çizelge 65.	Hayvan Hastalık ve Zararlılarıyla Mücadele Programı.....	164
Çizelge 66.	Bitlis ili 2006-2010 yılları arası desteklenen Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri.....	166
Çizelge 67.	Soykütüğü (Sk) ve Önsoykütüğü (Ösk) Sistemine Kayıtlı Sığır Sayıları.....	170
Çizelge 68.	Önsoykütüğü ve Soykütüğü Sistemine Kayıtlı İşletmelerin Sayısı.....	171
Çizelge 69.	Bitlis 'te Sığır Yetiştiriciliği İle İlgili Örgütler ve Üye Sayıları.....	171
Çizelge 70.	Doğu Anadolu Projesi (DAP) Yatırım ve Hibe Tutarları.....	172
Çizelge 71.	Bitlis İli Koyun Keçi Varlığı Değişimi.....	178
Çizelge 72.	Bitlis İli Küçükbaş Hayvan sayısı ve Hayvansal Üretim(TÜİK).....	179
Çizelge 73.	Bitlis İli Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Hayvansal Üretim Değişimi.....	179
Çizelge 74.	Bitlis ili 2006-2010 Yılları Arasında Koyun Yetiştiriciliği Projesi..... ile Desteklenen Kooperatifler.....	180
Çizelge 75.	Türkiye 'de 2006-2010 Yıllar Arasındaki Kovan Miktarı ve Bal Üretimi.....	184
Çizelge 76.	2006-2010 Yılları Arası İlçeler Bazında Koloni Sayısı ve Bal Üretimi.....	188
Çizelge 77.	Bitlis 'te 2006-2010 yılları arasındaki kovan miktarı ve bal üretimi.....	189
Çizelge 78.	Bitlis İli Koloni Destekleme İcmali.....	194
Çizelge 79.	Türkiye Denizlerinin Barındırdığı Tür Sayısı.....	197
Çizelge 80.	Bitlis ili Avlanan İçsu (tatlısu) Ürünleri Miktarı(ton).....	202
Çizelge 81.	Bitlis İli İçsu(tatlısu) Balığı Yetiştiricilik Miktarı(ton).....	202
Çizelge 82.	Aylara Göre Numune Alım Dönemleri.....	203

Çizelge 83. Alıcı Ortama Ait Kabul Edilebilir
Değerler.....203

GRAFİKLER

Grafik No	Konusu	Sayfa No
Grafik 1	Uzun Yıllar Toplam Yağış Dağılımı.....	17
Grafik 2	Bitlis İli Arazi Dağılım Oranları.....	19....
Grafik 3.	Tarım Alanlarının Kullanış Amaçlarına Göre Dağılımı.....	20
Grafik 4.	Türkiye’de Tarla Bitkileri Ekiliş Alanı (2010).....	26
Grafik 5.	Türkiye’de Tarla Bitkileri Üretimi (2010).....	27
Grafik 6.	Bitlis İli Tarla Bitkileri Ekiliş Alanları(da)(2010).....	28
Grafik .	Bitlis İli Tarla Bitkileri Üretim Miktarları(ton)(2010).....	28
Grafik 8.	Buğday Bitkisinin Dünyada Ekiliş Alanına Göre Durumu.....	30
Grafik 9.	Bitlis İli Buğday Ekiliş Alanları.....	34
Grafik 10.	Bitlis İli Buğday Üretimi.....	34
Grafik 11.	Bitlis İli Buğday Verimi.....	34
Grafik 12.	Arpa Bitkisinin Dünya Ekiliş Alanına Göre Durumu.....	38
Grafik 13.	Arpa Bitkisinin Dünyada Üretime Göre Durumu.....	39
Grafik 14.	Arpa Bitkisinin Dünyada Verime Göre Durumu.....	39
Grafik 15.	Arpa Bitkisinin Bitlis’te Ekiliş Alanına Göre Durumu.....	42
Grafik 16.	Arpa Bitkisinin Bitlis’te Üretim Miktarına Göre Durumu.....	42
Grafik 17.	Arpa Bitkisinin Bitlis’te Verime Göre Durumu.....	42
Grafik 18.	Bitlis İli Yonca Ekiliş alanları(da).....	49
Grafik 19.	Bitlis İli Yonca Üretim Miktarı(ton).....	50
Grafik 20.	Bitlis Korunga Ekiliş Alanları(da).....	52
Grafik 21.	Bitlis İli Korunga Üretim Miktarı(ton).....	52
Grafik 22.	Bitlis İli Fasulye(Kuru) Bitkisinin Ekiliş Alanları	60
Grafik 23.	Bitlis İli Fasulye(Kuru) Bitkisinin Üretim Miktarları	60
Grafik 24.	Bitlis İli Fasulye(Kuru) Bitkisinin Verim Miktarları	60
Grafik 25.	Önemli Patates Üreticisi İllerin Üretim Miktarları (2009)(Ton)	68

Grafik 26.	Bitlis İli Patates Bitkisinin Ekiliş Alanları (da)71
Grafik 27.	Bitlis İli Patates Bitkisi Üretim Miktarları 71
Grafik 28.	Bitlis İli Patates Bitkisi Verim Miktarları 72
Grafik 29.	Önemli Şekerpancarı Üreticisi İllerin Üretim Miktarları.....79...
Grafik 30.	Bitlis İli Şekerpancarı Ekiliş Alanları (da) 81
Grafik 31.	Bitlis İli Şekerpancarı Üretim Miktarları 81
Grafik 32.	Bitlis İli Şekerpancarı Verim Miktarları 81
Grafik 33.	Ülkemizde bazı İllerin Ceviz üretim Miktarları (2010) 88
Grafik 34.	Bitlis İli Yıllara Göre Ceviz Üretimi.....92.....
Grafik 35.	2010 Yılı Bitlis İl ve İlçeler Bazında Ceviz Üretim Alanları.....93
Grafik 36.	2010 Yılı Bitlis İl ve İlçeler Bazında Ceviz Üretim Miktarları.....93
Grafik 37.	Bitlis İli Yıllara Göre Elma Üretimi.....95
Grafik 38.	2010 Yılı Bitlis İl ve İlçeler Bazında Elma Üretimi Alanları.....96
Grafik 39.	2010 Yılı Bitlis İl ve İlçeler Bazında Elma Üretim Miktarları.....96
Grafik 40.	Bitlis İli Yıllara Göre Armut Üretimi.....100
Grafik 41.	Bitlis İli Yıllara Göre Kiraz Üretimi.....102
Grafik 42.	2010 Yılı Bitlis İl ve İlçeler Bazında Kiraz Üretim Alanları.....103
Grafik 43.	2010 Yılı Bitlis İl ve İlçeler Bazında Kiraz Üretimi.....103
Grafik 44.	Bitlis İli Domates Üretimi.....117
Grafik 45.	Bitlis İli Biber Üretimi.....118
Grafik 46.	Bitlis İli Hıyar Üretimi.....120
Grafik 47.	Bitlis İli Patlıcan Üretimi.....121
Grafik 48.	Bitlis İli Fasulye(taze) Üretim Miktarı.....123
Grafik 49.	Bitlis İli Lahana(Beyaz) Üretimi.....124
Grafik 50.	Bitlis İli Karpuz Üretim Miktarı.....124
Grafik 51.	Bitlis İli Kavun Üretim Miktarı.....125
Grafik 52.	Bitlis'te Et ve Et Ürünleri Pazarlama Kanalları168
Grafik 53.	Bitlis'te Süt ve Süt Ürünleri Pazarlama Kanalları169
Grafik 54.	Ülkemizde Bazı İllerin Bal Üretim Miktarları (2010).....189
Grafik 55.	Bal Pazarlama Kanalları.....190

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliđi
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
GTHB	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
TMO	Toprak Mahsülleri Ofisi
TŞFAŞ	Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim şirketi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GSÜD	Gayri Safi Üretim Değeri
DSİ	Devlet Su İşleri
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
KHGB	Köylere Hizmet Götürme Birliđi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
OTP	Ortak Tarım Politikası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
DGD	Doğrudan Gelir Desteđi
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı

STÖ	Sivil Toplum Örgütleri
TKK	Tarım Kredi Kooperatifleri
TSKB	Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri